

SiS budgetunderlag 2025–2027

Samhällets behov kräver ett förstärkt SiS

Högre efterfrågan på platser, allt längre vårdtider, en ökad vårdtyngd bland barn och unga och större behov av differentierad vård. Fler unga som döms till längre straff för allt grövre brott. Det är den verklighet Statens institutionsstyrelse mött och verkat i de senaste åren, och 2023 förstärktes ytterligare denna trend. Samhällsutvecklingen ställer allt högre krav på vår myndighet och SiS behöver därför bättre förutsättningar.

Tryggheten för placerade barn, unga och klienter är grundläggande i vår verksamhet.

SiS ska alltid erbjuda differentierad och individuellt anpassad vård och behandling. Vi ska dessutom kunna anvisa plats omedelbart, vilket vi inte klarar inom ungdomsvården i dagsläget. Medan efterfrågan på platser bedöms vara mer eller mindre konstant inom missbruksvården ser vi att kapaciteten inom ungdomsvården kraftigt behöver stärkas.

Under de kommande åren behöver SiS fortsätta anpassa och differentiera vården för att tillgodose behoven på bästa sätt för olika målgrupper. SiS har bland annat utvecklat ett vårdkoncept för barn och unga med särskilda tillsynsbehov (STB). Målgruppen har komplex psykiatrisk samsjuklighet och hög benägenhet att använda våld.

En trygg och trivsam boendemiljö har stor betydelse för hälsa och välmående. För att kunna upprätthålla detta kommer SiS utreda möjligheterna att skapa mer hemlika miljöer, utan att göra avkall på säkerheten. SiS kommer även att behöva förbättra rutinerna och utöka bemanningen för underhåll och lokalvård och därutöver behöver arbetet med att tillskapa fler ändamålsenliga lokaler och föryngraståndet intensifieras.

Under 2023 påbörjades ett arbete med att likställa hemmens organisation och stärka bemanningen. Det handlar ytterst om att förbättra stabilitet, rättssäkerhet och likvärdighet och därmed skapa bättre förutsättningar för kvaliteten i vård och behandling. Avsikten är att alla ungdoms- och LVM-hem ska ha implementerat den nya organisationen från och med den 1 januari 2025. Det är viktigt att detta arbete kan fortsätta.

Det finns i nuläget en osäkerhet kring hur SiS framtida uppdrag kommer att se ut. Samtidigt har samhällets behov av en god, trygg och säker statlig tvångsvård aldrig varit större. Att SiS får resursförstärkningar i budgeten är en förutsättning för att myndigheten ska kunna utföra sitt viktiga uppdrag i enlighet med målgruppernas behov, och allmänhetens och politikens förväntningar. Sverige behöver ett SiS som står väl rustat inför kommande utmaningar.

Elisabet Åbjörnsson Hollmark
Generaldirektör

Innehållsförteckning

1 Sammanställning av äskanden	4
1.1 Behov av finansiering 2025–2027	6
2 Olika scenarion för finansiering av verksamheten	7
3 SiS målgrupp och omvärld	9
3.1 SiS målgrupp	9
3.2 Omvärldsfaktorer som påverkar SiS	9
4 Kapacitet	12
4.1 Lokaler	12
4.2 Efterfrågan och platsbehov	13
4.2.1 Ungdomsvården (LVU/SoL)	13
4.2.2 Slutna ungdomsvården (LSU)	15
4.2.3 Missbruksvård	16
5 Återrapportering av regleringsbrevsuppdrag – Prognos för utmönstring av påföljden slutna ungdomsvård	17
6 Kvalitet	19
6.1 Differentiering	19
6.2 Kompetensförsörjning	20
6.3 Likvärdigt organiserade ungdoms- och LVM-hem	21
7 Trygghet och säkerhet	23
8 SiS ekonomi	25

I Sammanställning av äskanden

SiS bedömning är att det är nödvändigt att anslagsnivån stärks för att kunna öka platskapaciteten, fortsätta med anpassad vård, ge likvärdiga förutsättningar, upprätthålla en god boendemiljö och förnygra lokalerna.

Utökning av platskapacitet

SiS ser en dramatisk utveckling med en högre efterfrågan och längre vårdtider inom ungdomsvården. Samtidigt ökar behovet av differentiering för att möta de individuella vårdbehoven som kräver mindre barngrupper och ökad bemanning.

Kapaciteten behöver utökas inom ungdomsvården år 2025–2027 för att utföra samhällsuppdraget och kunna anvisa plats omedelbart. Efterfrågan bedöms vara mer eller mindre konstant inom missbruksvården. För närmare beskrivning se avsnitt *Kapacitet*.

Tabell I.1 Kapacitet av vårdplatser

	2024	2025	2026	2027
LvU	564	700	750	750
LSU	150	200	150	100
LVM	335	315	315	330
Totalt	1 049	1 215	1 215	1 180

Områden där SiS behöver anslagsförstärkning

Utöver utökning av platskapaciteten har nedanstående områden identifierats där det finns ett stort behov av förändring och ett utökat anslagsbehov.

Likvärdigt organiserade ungdoms- och LVM-hem

Under 2023 påbörjades ett arbete med att se över och likställa hemmens organisation. Det handlar ytterst om att skapa likvärdiga förutsättningar och kunna garantera kvalitet i vård och behandling. En stor del av detta är genom att förstärka bemanningen och kompetensen på hemmen. Detta arbete förväntas bidra till ökad stabilitet, rättssäkerhet och likvärdighet, dvs att det inte ska spela någon roll vilket ungdoms- eller LVM-hem som barn, unga eller klienter placeras på, de ska få samma förutsättningar till förändring och ett professionellt bemötande överallt.

Målet är att hemmen ska vara likvärdigt organiserade och bedriva en robust, professionell och flexibel verksamhet med god kvalitet dygnet runt under årets alla dagar. Arbetet pågår med att utarbeta förslag kring hur hemmen bör organiseras och bemannas, utifrån målgrupp och behandlingsinsatser. Intentionen är att alla hem ska ha påbörjat implementeringen av den nya organisationen under 2025.

I dagsläget bedöms insatserna för att likställa hemmens organisation innebära ökade kostnader med minst 300 mnkr och det ökade anslagsbehovet för att finansiera normering av ungdoms- och LVM-hem uppgår till minst 100 mnkr årligen för 2025–2027. De ökade kostnaderna avser stärkt närvaro av arbetsledning på hemmen under kvällar och helger, stärkt närvaro av arbetsledning kopplad till varje avdelning och översyn av grundbemanningen på varje avdelning. SiS återkommer med en slutlig och heltäckande kostnadsredovisning efter genomförd utredning i slutet av maj.

Ett nytt vårdkoncept för barn och unga med särskilda tillsynsbehov (STB)

Ett nytt vårdkoncept har redan införts, de så kallat särskilt förstärkta avdelningar (SFA) för barn, unga och klienter med omfattande psykiatriska och neuropsykiatriska behov, företrädesvis inom autismspektrumet, på fyra ungdomshem och ett LVM-hem. Resultatet från utvärderingen visar att vården kunnat möta behovet hos denna grupp genom bland annat minskad våldsanvändning och minskat antal avskiljningar.

Under de kommande åren behöver arbetet fortsätta med att anpassa och differentiera vården för att tillgodose barnens och ungas vårdbehov på bästa sätt för olika målgrupper.

Myndigheten ser även att vårdbehovet för fler målgrupper kan tillgodoses bäst i avdelningar med färre placerade barn och unga samt förstärkta medarbetargrupper. SiS har därför utvecklat ett vårdkoncept för en annan mycket resurskrävande grupp, barn och unga med särskilda tillsynsbehov (STB). Målgruppen är barn och unga med komplex psykiatrisk samsjuklighet som framför allt karakteriseras av kraftigt utagerande beteende, ångest, självskadebeteende, personlighetsproblematik och antisocialitet samt en hög benägenhet av att använda våld. Målet är att ge bättre förutsättningar för en kvalitativ vård för dessa barn och unga och minska behovet av att tillfälligt tvingas stänga ner hela eller delar av avdelningar för att klara möta vårdbehovet från placerade barn och unga.

Arbetet med att starta upp STB-avdelningar har dock skjutits fram på grund av SiS begränsade finansiella resurser. Införandet av avdelningar för barn och unga med särskilt tillsynsbehov kommer att medföra förstärkt bemanning och ökade kostnader per plats. Kostnaden för en STB avdelning beräknas till 22 mnkr och platskostnaden ligger dubbelt så högt jämfört med en ordinarie avdelning.

Bedömningen är att sju STB-avdelningar behövs för att kunna tillgodose vårdbehovet. Detta motsvarar en kostnadsökning med 110 mnkr och det ökade anslagsbehovet för att finansiera platser med särskilt tillsynsbehov inom ungdomsvården uppgår till 48 mnkr årligen för 2025–2027.

Förbättra boendemiljön för barn, unga och klienter

Boendemiljön ska skänka trygghet, välbefinnande, igenkännande och skapa en miljö som inspirerar till aktiviteter. Utformningen av boendemiljön kan upplevas som tydlig, harmonisk, stödjande, vacker samtidigt som den kan uppfattas som kall, orolig och skapa stress och osäkerhet hos barn, unga och klienter. Boendemiljön har således mycket stor betydelse för hälsa och välmående och därmed även förutsättningarna för att kunna ta till sig vård och behandling.

För att kunna upprätthålla en god boendemiljö för våra barn, unga och klienter kommer möjligheterna för att skapa en mer hemlik miljö utan att det görs avkall på säkerheten att utredas. SiS kommer även att behöva se över rutinerna och utöka bemanningen för upprätthållande av en god boendemiljö på hemmen. Bemanningen för underhåll och lokalvård kommer att behöva förstärkas med 70 årsarbetskrafter på ungdoms- och LVM-hem, vilket motsvarar en kostnadsökning med 49 mnkr och ett utökat anslagsbehov med 16 mnkr.

I.1 Behov av finansiering 2025–2027

SiS behöver under perioden 2025–2027 fortsatt resursförstärkning för att ge barn, unga och vuxna som vårdas bättre förutsättningar för ett socialt fungerande liv utan missbruk och kriminalitet och därigenom möta den omvärld och de utmaningar som beskrivs i det här budgetunderlaget.

Osäkerheten kring SiS förändring och framtida uppdrag innebär att myndighetens långsiktiga planeringsförutsättningar försvåras. SiS vill framhäva att det är väsentligt att långsiktiga planeringsförutsättningar och anslagsbehov beaktas för att myndigheten ska kunna finansiera nödvändiga investeringar, behålla kompetens och erbjuda en trygg och säker vård för de barn, unga och klienter som vårdas på SiS. I annat fall om de planering och finansiella förutsättningarna blir kortsiktiga med tillfällig anslagsförstärkning riskerar myndigheten att ställas inför stora utmaningar för att kunna klara av uppdraget.

Resursförstärkningen är en förutsättning för att:

- Klara uppdraget att anvisa plats omedelbart.
- Anpassa och tillgodose barnens, ungas och klienternas individuella och stora vårdbehov på bästa sätt.
- Kunna ge barn, unga och klienter samma förutsättningar till förändring oavsett ungdoms- eller LVM-hem och utifrån individuella vårdbehov.
- Kunna upprätthålla en god boendemiljö för våra barn, unga och klienter.
- Föryngra och anpassa lokalerna och den fysiska miljön till barns, ungas och klienters behov.

Utökad anslagsbehov sammanställs i tabellen nedan.

Tabell I.2 Utökad anslagsbehov (mnkr)

	2024	2025	2026	2027
Förstärkt platskapacitet		279	244	257
Omställning LSU verksamhet	272	272	272	78
Åtgärder inför inläsning vid dygnsvila	57	12	12	12
Föryngring och anpassning av lokaler		19	39	44
Likvärdigt organiserade ungdoms- och LVM-hem		100	100	100
Vårdkoncept för barn och unga med särskilda tillsynsbehov (STB)		48	48	48
Förbättra boendemiljön för barn, unga och klienter		16	16	16
Totalt utökad anslagsbehov	329	746	731	555

SiS finansieringsbehov sammanställs i tabellen nedan.

Tabell I.3 Finansiering SiS verksamhet 2025–2027 (mnkr)

Finansiering	2025	2026	2027
Avgiftsfinansierad	3 395	3 801	3 837
Anslagsfinansierad	2 449	2 455	2 279
varav anslag LVU/LVM	1 672	1 872	1 890
varav anslag LSU	777	583	389

2 Olika scenarion för finansiering av verksamheten

I följande avsnitt beskrivs förslag till finansiering av myndigheten för prognosperioden utifrån tre olika scenarier. För varje scenario beskrivs konsekvenser för verksamheten och åtgärder som leder till en minskning av kostnaderna.

Scenario 1: SiS anslag förstärks i enlighet med äskanden

Scenario 1 utgår ifrån att SiS får medel i enlighet med äskanden i budgetunderlaget och beskrivs inte närmare i detta avsnitt.

Scenario 2: SiS anslag förstärks för att klara uppdraget att anvisa plats

I tabellen nedan framställs myndighetens nödvändiga förstärkning av anslaget under budgetperioden för att kunna öka platskapaciteten och därmed möta den ökade efterfrågan och allt längre vårdtider. Anslagsbehovet i scenario 2 innebär att SiS kommer att kunna anvisa plats till barn, unga och klienter samt föryngra och anpassa den fysiska miljön till barns, ungas och klienters behov.

Myndigheten kommer utifrån detta scenario inte att kunna möta den ökade vårdtyngden bland barn, unga och klienter och kommer inte kunna fortsätta arbetet med differentierad vård. Pågående arbete med ett nytt vårdkoncept för barn och unga med särskilda tillsynsbehov måste avbrytas. Behovet av att tillfälligt tvingas stänga ner hela eller delar av avdelningar kommer att förekomma i samma eller högre utsträckning än idag.

Även pågående utvecklingsarbete med likvärdigt organiserade ungdoms- och LVM-hem som ytterst handlar om att förbättra stabilitet och rättssäkerhet för att kunna skapa bättre förutsättningar för likvärdig kvalitet i vård och behandling kommer inte att kunna genomföras. Förutsättningar att bedriva en robust, professionell och flexibel verksamhet med god kvalitet dygnet runt under årets alla dagar försvagas.

SiS kommer även att sakna medel för att förbättra boendemiljön som har stor betydelse för hälsa och välmående.

Tabell 2.1 Utökat anslagsbehov scenario 2 (mnkr)

	2024	2025	2026	2027
Förstärkt platskapacitet		279	244	257
Omställning LSU verksamhet	272	272	272	78
Åtgärder inför inläsning vid dygnsvila	57	12	12	12
Föryngring och anpassning av lokaler		19	39	44
Totalt utökat anslagsbehov	329	582	567	391

Scenario 3: SiS anslag förstärks för att klara uppdraget att anvisa plats samt upprätthålla en nödvändig vårdkvalitet och boendemiljö

I tabellen nedan framställs myndighetens nödvändiga förstärkning av anslaget under budgetperioden för att kunna anvisa plats samt förnygra och anpassa den fysiska miljön till alla barn, unga och klienter och upprätthålla en nödvändig vårdkvalitet och boendemiljö.

Myndigheten kommer utifrån detta scenario att kunna anvisa plats till barn, unga och klienter och samtidigt fortsätta arbetet med förnygring och anpassning av lokalbeståndet.

Den ökade vårdtyngden bland barn, unga och klienter som kräver ökad differentiering kommer till viss del att kunna tillgodoses. Pågående arbete med ett nytt vårdkoncept för barn och unga med särskilda tillsynsbehov kommer inte fullt ut att kunna finansieras och vårdbehovet för målgruppen som kräver mindre avdelningar och förstärkta personalgrupper kommer enbart delvis att kunna tillgodoses. Behovet av att tillfälligt tvingas stänga ner hela eller delar av avdelningar kommer fortfarande att förekomma.

Pågående utvecklingsarbete med likvärdigt organiserade hem som ytterst handlar om att förbättra stabilitet och rättssäkerhet för att kunna skapa bättre förutsättningar för likvärdig kvalitet i vård och behandling kommer delvis att kunna genomföras. SiS behöver prioritera riktade satsningar och välja mellan arbetsledning på hemmen under kvällar och helger eller förstärkt bemanning på avdelningar.

Boendemiljön som har stor betydelse för barn, unga och klienters hälsa och välmående kommer att kunna upprätthållas på en basnivå.

Tabell 2.2 Utökad anslagsbehov scenario 3 (mnkr)

	2024	2025	2026	2027
Förstärkt platskapacitet		279	244	257
Omställning LSU verksamhet	272	272	272	78
Åtgärder inför inläsning vid dygnsvila	57	12	12	12
Förnygring och anpassning av lokaler		19	39	44
Likvärdigt organiserade ungdoms- och LVM-hem		50	50	50
Vårdkoncept för barn och unga med särskilda tillsynsbehov (STB)		24	24	24
Förbättra boendemiljön för barn, unga och klienter		8	8	8
Totalt utökad anslagsbehov	329	664	649	473

3 SiS målgrupp och omvärld

I detta avsnitt görs en beskrivning och analys av SiS målgrupp och omvärldsfaktorer som påverkar verksamheten direkt eller indirekt.

3.1 SIS målgrupp

Barn och unga

Barn och unga som placeras inom SiS har ofta stora behov av insatser i form av vårdbehov och utbildning. Många lider av psykisk ohälsa och inte sällan kommer barn och unga från socialt utsatta miljöer och har haft problem under stora delar av sin uppväxt kopplat till familj, skola och vänner. Även den somatiska ohälsan är vanligt förekommande. En majoritet av flickorna och nästan var tredje pojke tar någon form medicinering för ett somatiskt hälsoproblem och tandvårdsbehovet är stort framförallt hos flickorna.

Vanliga orsaker till placering är missbruk och kriminalitet. Omkring tre fjärdedelar av barn och unga är placerade på SiS med anledning av missbruk, flickor i något större utsträckning än pojkar. Kriminalitet är en placeringsorsak för sju av tio pojkar och för tre av tio flickor. Det är inte ovanligt att orsaken till placering är en kombination av dessa.¹

Klienter

Klienter som vårdas enligt LVM har ofta stora psykiatriska och somatiska vårdbehov. Under senare tid ser vi en ökning av fysisk ohälsa bland den yngre åldersgruppen och samtidigt har den psykiska samsjukligheten blivit mer utbredd och omfattande över tid, med allt fler LSS-berättigade klienter.

Två tredjedelar av klienterna är män och en tredjedel är kvinnor. Andelen kvinnor har ökat något under de senaste åren. Den psykiska ohälsan skiljer sig mellan män och kvinnor, där kvinnor i högre grad har erfarenheter av yttre negativa faktorer såsom fysiskt våld och sexuella övergrepp.

Det har skett en viss förändring av missbruksbilden bland klienterna. Alkohol är fortfarande den primära drogen men har minskat över tid. Opioider har istället ökat som primärdrog. Klienterna som vårdas enligt LVM har oftast ett blandmissbruk och oftast används flera substanser parallellt utifrån olika syften.

Åldern på klienter som vårdas enligt LVM har gått ner och 52 procent är 35 år eller yngre. Våldet bland klienter har ändrat karaktär och blivit alltmer strukturellt, där våldssituationerna är oftare planerade och beräknade.

3.2 Omvärldsfaktorer som påverkar SiS

Förändring av SiS uppdrag

SiS uppdrag är föremål för flera utredningar som påverkar myndigheten under budgetperioden 2025–2027. Regeringen har tillsatt en utredning om en förändrad statlig barn- och ungdomsvård som ska vara klar i april 2025. Därutöver föreslås det att ungdomsfängelser införs och att LSU-uppdraget övergår till Kriminalvården i mitten av 2026. Samtidigt förordas i slutbetänkandet från samsjuklighetsutredningen att all tvångsvård vid skadligt bruk eller beroende flyttas över till regionerna.²

¹ Statens institutionsstyrelse (2023) ADAD-inskrivningsintervjuer 2023.

² Från delar till helhet – Tvångsvården som en del av en sammanhållen och personcentrerad vårdkedja SOU 2023:5.

Detta skulle innebära att LVM upphör och att SiS inte längre bedriver vård för vuxna med skadligt bruk eller beroende.

Osäkerheten kring SiS förändrade och framtida uppdrag innebär att myndighetens planeringsförutsättningar för budgetperioden 2025–2027 försvåras. Eftersom SiS inte har kännedom om hur verksamheten för budgetperioden påverkas i alla avseenden utgår budgetunderlaget ifrån kända förutsättningar utifrån nuvarande uppdrag.

Grövre brottslighet

Brottsligheten blir allt grövre och går nedåt i åldrarna. Dödligt våld med användning av skjutvapen ökade enligt BRÅ:s statistik under 2022 jämfört med 2021. Samtidigt minskade övrigt dödligt våld. Det grova våldet syns hos samtliga målgrupper hos SiS, men mest hos LVU-placerade pojkar. Att placerade barn och unga använder planerat och beräknat våld blir allt vanligare i vår verksamhet.

Ett ökat antal barn och unga på ungdomshem har kopplingar till organiserad brottslighet. Brås rapport "Barn och unga i kriminella nätverk (2023:13)" visar att det framförallt är tonåringar som värvar yngre barn till de kriminella nätverken och utnyttjar dem som sin egen arbetskraft. Antalet domar mot barn har enligt Domstolsverket stigit från år 2018, med en kraftig ökning fram till år 2020. År 2021 och 2022 ligger antalet domar på fortsatt höga nivåer och ökar under 2023. Framförallt ökar andelen domar som avser dråp eller mord.

Lagändringar, utredningar, förslag etc som påverkar SiS verksamhet

Samhällsutvecklingen med brottslighet som går nedåt i åldrarna och allt yngre barn som rekryteras av kriminella gäng har lett till krav på utökade möjligheter att inleda brottsutredningar för barn under 15 år och skärpta straff. Detta har påverkat hela ungdomsvårdens platskapacitet och ökat behovet att skapa fler platser inom både LVU och LSU.

Det har genomförts flera lagändringar som inverkar på barn och ungas vårdtider och det pågår fler utredningar som kan komma att påverka vårdtider framöver. SiS har sett ökade vårdtider under de senaste åren. Under 2023 har vårdtider fortsatt öka inom LVU och samtidigt har verkställighetstiden inom slutna ungdomsvård också har ökat. De skärpta straffskalorna för skjutvapen och explosiva varor får konsekvenser inom den slutna ungdomsvården genom att verkställighetstiderna blir fler och längre. Regeringens åtgärder mot organiserad brottslighet och förslag om att lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) ska användas oftare för att skydda barn från utsatthet för våld, inklusive hedersrelaterat förtryck, eller för kriminella miljöer innebär att SiS även på kort sikt måste ha beredskap och platskapacitet för att ta emot fler barn och unga.

Barnrättsfrågorna uppmärksammas allt mer

FN:s barnkonvention är sedan år 2020 svensk lag och därmed ställs nya lagkrav på oss som myndighet. Regeringen har sedan år 2017 infört ett kunskapslyft som syftar till att höja kunskapen och stärka kompetensen om barnets rättigheter, och i synnerhet om barnkonventionen, hos statliga myndigheter, kommuner och regioner.

Granskningar, rapporter och pågående statliga utredningar indikerar en ökad vilja att utvärdera och förbättra situationen för barn och unga som tvångsvårdas, men även för alla de barn och unga som vårdas utanför hemmen. SiS vård- och behandlingsuppdrag får ett allt större fokus, vilket ställer allt högre krav på utformningen av en hemlik boendemiljö som ska skänka trygghet, välbefinnande, igenkännande och skapa en miljö som inspirerar till aktiviteter och motiverar att förändra sitt liv. Det ökar även behovet av kompetensutveckling för medarbetare och samtidigt krävs det en förstärkning av samarbetet med civilsamhället.

Ökad psykisk ohälsa

Forskningsstudier visar att en stor andel av de barn och unga som var inskrivna på SiS led av psykisk ohälsa. Enligt en studie från Karolinska institutet har 79 procent av barn och unga, och 96 procent av klienterna på SiS minst en ställd psykiatrisk diagnos. Ökad psykisk ohälsa kräver att barn och ungas behov av vård kan tillgodoses i betydligt högre utsträckning i mindre avdelningar och förstärkta personalgrupper.

Lågkonjunktur och sjunkande inflation

Den svenska ekonomin befinner sig i en lågkonjunktur som förväntas fördjupas under 2024 samtidigt som lönerna stiger snabbare än priserna. Arbetsmarknaden förväntas försvagas och arbetslösheten ökar. Detta innebär att det kan bli något lättare för SiS att rekrytera medarbetare. Samtidigt innebär detta att missbruk och socialt nedbrytande beteende kan komma att öka, vilket i sin tur kan leda till fler placeringar på SiS.

Inflationen har gått ner från drygt 10 procent under 2022 till 3,6 procent i slutet av 2023. Inflationen förväntas sjunka ytterligare under 2024 och förväntas ligga under Riksbankens inflationsmål under det andra halvåret 2024. Detta innebär att SiS hyreskostnader och övriga driftkostnader såsom el och livsmedel inte ökar i lika hög grad under den kommande budgetperioden som de gjort under de senaste åren.

Ökad konkurrens om arbetskraft

I dagsläget pågår en ökande specialisering inom olika branscher, vilket leder till ökad konkurrens om eftertraktad kompetens. En ökad efterfrågan konstateras bland annat inom de yrkesgrupper som är kritiska för SiS verksamhet. Dessutom konkurrerar SiS även med andra större arbetsgivare inom bl.a. hälso- och sjukvård, Kriminalvård, Polis och HVB-verksamhet. Den ökade konkurrensen om kompetent personal kan påverka SiS förmåga att rekrytera och behålla medarbetare.

Teknologiska framsteg som exempelvis AI förutses driva upp konkurrensen om viss kompetens eller kräva ny kompetens hos nuvarande yrkesroller, samtidigt som vissa av dagens yrkesroller kan komma att ersättas med automatisering.

En annan utveckling på arbetsmarknaden är att kompetensen hos arbetssökande inte alltid matchar vad arbetsgivarna efterfrågar. Detta kan leda till ökad konkurrens för de som har rätt kompetens samtidigt som andra arbetssökande får allt svårare att hitta lämpliga jobb. SiS har även geografiska utmaningar när majoriteten av SiS-hemmen befinner sig utanför tätbebyggt område och är placerade över hela landet.

LVU-subventionen styrs om

Under de senaste åren har SiS erhållit en särskild anslagspost för subventionering av den vårdavgift som kommunerna erlägger inom ungdomsvården. Från och med år 2025 styrs LVU-subventionen om på så sätt att bidraget i stället blir placeringsneutral för alla placeringar inom den sociala barn- och ungdomsvården. Detta innebär att den vårdavgift som kommunerna erlägger kommer att bli mycket dyrare från och med år 2025.

Kommunerna framför ofta att avgiftens storlek upplevs som en utmaning, särskilt för små kommuner, då placering av barn, unga och klienter kan bli en större kostnad i kommunens budget. I och med att subventionen blir placeringsneutral från och med år 2025 kan kommunerna välja alternativa vårdformer och avgifternas storlek kan antas påverka benägenheten att placera på SiS.

4 Kapacitet

SiS kommer att behöva utöka antalet vårdplatser kraftigt under budgetperioden och samtidigt kommer omställningen till ändamålsenliga lokaler att innebära ökade kostnader under en längre tid.

4.1 Lokaler

En fysisk miljö som är väl anpassad till barns, ungas och klienters behov är en förutsättning för att det arbete SiS bedriver ska få önskad effekt. Lokaler är en stor kostnad för myndigheten och de beslut som fattas om lokaler får påverkan på myndighetens kostnader under lång tid.

En stor utmaning för myndigheten utgörs fortsatt av SiS lokalbestånd, där 62 procent av boenderummen har uppnått sin tekniska livslängd. SiS lokalbestånd i vissa delar är inte ändamålsenligt och värdigt att bedriva statlig tvångsvård av barn, unga och vuxna. För att kunna upprätthålla kapacitet att bedriva vård i lokaler med en god vårdmiljö finns stora behov av att renovera, förändra och förstärka lokalerna. Den ökade efterfrågan på våra ungdomshem har inneburit att SiS inte kunnat renovera lokaler i den omfattning det skulle behövas, då detta ofta kräver att platser tillfälligt stängs. Behovet av att kunna anvisa plats har haft högre prioritet under 2023.

Under 2023 har fyra större ROT-renoveringar och fem nya boenderum färdigställts på hemmen. För närvarande pågår byggnationer av 43 nya boenderum som färdigställs 2024. SiS har startat utredningar om utveckling vid fem SiS-hem, vilka väntas resultera i 112 nyproducerade boenderum. När standardiserade typhus är på plats kan vissa äldre byggnader ROT-renoveras eller avvecklas. Inventering av lokalernas brandskydd och tekniska status pågår och brandskyddet har uppgraderats på 13 SiS-hem.

SiS kan inte alltid leva upp till kravet på rätt till daglig vistelse utomhus på vissa ungdoms- och LVM-hem och har även problem med för få vård i enskildhets lokaler på vissa ungdoms- och LVM-hem samt avsaknad av eller långa avstånd till avskiljningsrum. Dessa brister tar i anspråk stora personalresurser. Utredningar som rör lokaler för vård i enskildhet och lokaler för avskiljningar pågår vid fem hem. Projektering för nybyggnation, tecknande av hyresavtal samt byggstart väntas ske vid minst tre av dessa hem under 2024. Projekteringsgaranti finns för ytterligare fem SiS-hem och arbetet har hög prioritet under 2024. Utredningar för tillfälliga modulbyggnader, så kallade paviljonger, för vård i enskildhet har påbörjats under 2023 och myndigheten har som målsättning att påbörja byggnation av tillfälliga modulbyggnader för VIE vid fyra ytterligare hem under 2024.

Bedömningen är att de omfattande nybyggnationer som pågår inom myndigheten är avgörande för att kunna erbjuda flexibla och ändamålsenliga lokaler för placerade. Beräkningarna visar att lokalkostnaderna kommer att fortsätta öka under budgetperioden på grund av det stora behovet av förnying och renovering.

Lokalkostnader på längre sikt

SiS lokalförsörjningsstrategi utgör ett viktigt underlag i myndighetens budget- och planeringsprocess och beskriver lokalutvecklingen på fem respektive tio års sikt. Indelningen skapar utrymme att prioritera behovet av renoveringar, föra djupgående dialoger med fastighetsägarna och planera åtgärder mer effektivt. Beslutet ökar möjligheten till långsiktig utveckling och samverkan med

befintliga hyresvärdar samt prioritering av SiS resurser. Det bör dock tilläggas att det är angeläget att Specialfastigheter som äger 93 procent av lokalerna som SiS hyr, håller en hög hastighet i både renoveringar och nybyggnationer. SiS är medvetna om att konkurrensen med exempelvis Kriminalvården kan påverka takten i både renoveringar och nybyggnationer och medföra att vårt långsiktiga arbete påverkas och kostnaderna ökar.

Nedan presenteras ekonomiska beräkningar för lokalförsörjningsplanen under kommande fem år.

Tabell 4.1 Kostnader lokalhyra (mnkr)

	Utfall 2023	2024	2025	2026	2027	2028
Aktiva hyresavtal	390	392	382	389	397	405
Pågående projekt		47	83	102	112	114
Projekt under utredning		1	37	74	74	75
Totalt	390	440	502	565	583	594

Tabell 4.1.1 Finansiering av hyresökningen under budgetperioden (mnkr)

	2025	2026	2027	Totalt
Kostnadsökning	62	125	143	143
Anslagsfinansiering	19	39	44	44

SiS kostnader för hyra av lokaler ökar med cirka 204 mnkr under perioden 2023–2028. Under budgetperioden 2025–2027 ökar kostnaderna med 143 mnkr och andelen av ökning som måste finansieras av anslaget uppgår till 44 mnkr i slutet av budgetperioden. För att kunna finansiera en så stor del som möjligt av de ökade kostnaderna har SiS vidtagit åtgärder för att minska kostnaden genom att se över behovet av lokaler och förhandla om hyresavtal då möjlighet ges. SiS har initierat omförhandlingar och sänkt kostnaden för lokaler på vissa ungdoms- och LVM-hem. Detta syns även i de aktiva hyresavtalen där kostnaden sjunker under budgetperioden. Detta bedöms dock inte som tillräckligt för att finansiera kostnadsökningen.

4.2 Efterfrågan och platsbehov

Nedan presenteras utveckling av efterfrågan inom ungdomsvården och missbruksvården.

4.2.1 Ungdomsvården (LVU/SoL)

Under 2023 har antalet vårddygn inom ungdomsvården (LVU/SoL) ökat med över 12 000 dygn eller cirka 6 procent jämfört med föregående år. I genomsnitt har 34 platser fler varit belagda under året. Även vårdtiderna har ökat och i genomsnitt har barn och unga under 2023 vårdats längre än tidigare år.

SiS har under 2023 inte kunnat omedelbart anvisa plats vid akuta behov eftersom efterfrågan på platser har varit större än SiS kapacitet. Andelen där SiS kunnat anvisa plats omedelbart har minskat markant både för flickor och pojkar. Andelen omedelbart placerade flickor har minskat från 58 till 7 procent medan andelen omedelbart placerade pojkar har minskat från 54 till 26 procent, jämfört med föregående år. Antalet som väntar på att få en akutplats förändras från vecka till vecka och siffrorna varierar från 30 till över 50 barn och unga som väntar för att få en plats på SiS.

Med anledning av platsbristen har flera åtgärder vidtagits under 2023 för att förbättra platssituationen. SiS har ställt om 11 platser från missbruksvård (LVM) till 7 platser ungdomsvård. SiS har börjat arbeta med överbeläggning när så är möjligt och myndigheten har pausat planerade renoveringar. Ett nytt styrdokument för placeringsprocessen har tagits fram som bl.a. innebär att om en plats står

tom, vid exempelvis avvikning så ska platsen bli tillgänglig och anvisas till en ny ungdom efter att det har gått fyra dagar från avvikningen. Därutöver har förändring av målgrupp under året på en avdelning blivit allt mer vanligt för att möta efterfrågebehovet för olika målgrupper.

I syftet att underlätta för socialtjänsten att ta beslutet att skriva ut barn och unga till öppen vård har myndigheten genomfört ett pilotprojekt med så kallade flexibla platser. Flexibel plats innebär att socialtjänsten i samband med utskrivning får garantitid för återkomst vid ett eventuellt vårdsmannabrott inom fyra veckor. Pilotprojektet har fallit väl ut och SiS har utökat antalet flexibla platser från 5 platser under 2023 till 17 flexibla platser år 2024.

Det pågår arbete med att korta den genomsnittliga vistelsetiden. En workshop har genomförts med socialtjänst och regioner för att identifiera orsaker som påverkar vårdkedjan och vårdtiderna. Det finns ofta en samsyn mellan socialtjänsten och ungdomshemmet om att ungdomen behöver gå vidare till annan boendeform utanför SiS men socialtjänsten har i många fall haft svårt att hitta lämplig vårdform.

Behov av planerade vårdplatser inom ungdomsvården (LVU/Sol)

SiS har under 2023 haft svårigheter att anvisa plats till alla de barn och unga som socialtjänsten ansökt om plats för. Svårigheterna har drabbat både pojkar och flickor men det har växlat under året. Under första halvåret 2023 hade SiS i synnerhet svårigheter att anvisa plats till flickor både skolpliktiga och icke skolpliktiga medan under andra halvåret ökade behovet av vårdplatser för pojkar.

SiS har sedan tidigare konstaterat att det kan medföra allvarliga konsekvenser för en enskild att myndigheten inte kan anvisa plats omedelbart i akuta situationer och trots att fler åtgärder vidtagits har andelen där SiS kunnat anvisa plats omedelbart minskat markant under 2023 både för flickor och pojkar.

Inom ramen för myndighetens kapacitetsplanering har ett arbete påbörjats för att utveckla mer heltäckande prognoser för platsbehovet genom omvärldsbevakning och behovsanalyser. Under hösten 2023 har ett arbete med att ta fram processer och strukturer för att förstärka prognosarbetet påbörjats med stöd av öppna och offentliga källor som tillhandahålls av BRÅ, Socialstyrelsen, Kriminalvården, Domstolsverket, Folkhälsomyndigheten, samt olika typer av forskningsresultat. Behovsprognosen innebär också att efterfrågan utifrån olika målgrupper analyseras, dvs. eventuella förändringar i behovet av platser för skolpliktiga/icke skolpliktiga och flickor/pojkar. Som en del av behovsanalysen genomförs så kallade målgruppsdialoger, där representanter samlas för att ha seminarieliknande diskussioner om vilka behovssignaler som identifieras i verksamheten i relation till platser och platstyper. Genom förstärkt omvärldsbevakning och behovsprognoser kommer SiS kunna göra bättre prognoser över hur platsbehovet kan komma att påverkas på kort, medellång och längre sikt.

SiS bedömning enligt det prognosticerade platsbehovet är att kapaciteten inom LVU/Sol måste utökas med 136 nya platser år 2025 och ytterligare 50 platser år 2026–2027. Detta dels för att kunna möta efterfrågan och dels kunna vårda barn och unga som ofta har mycket stora vårdbehov och målgrupperna skiljer sig mycket från varandra. De olika målgrupperna ställer krav både på differentiering och specialisering vid de särskilda ungdomshemmen. Arbetet med att placera barn och unga kompliceras även av att det bland vissa av barn och unga finns kopplingar till olika kriminella nätverk som kräver att barn och unga inte ska placeras på samma avdelning.

SiS ser även en utveckling med längre vårdtider och färre barn och unga som skrivs ut, vilket direkt påverkar tillgången på platser. Även svårigheter med rekrytering och renoveringsbehov påverkar tillgången på platser.

SiS bedömning för budgetperioden är att kapaciteten behöver utökas kraftigt jämfört med prognosen i Budgetunderlaget för 2024–2026.

En plan för att ta fram och redovisa hur platser som är tillfälligt stängda ska kunna öppnas och förslag på hur fler platser ska kunna ställas om från missbruksvård till ungdomsvård ska presenteras i slutet av april 2024. I syfte att kunna öka den geografiska täckningen ska även förutsättningarna för nyetablering i företrädevis norra Sverige utredas.

I tabellen nedan framgår planerade platser för 2024 och SiS kapacitetsplanering under 2025–2027.

Tabell 4.2 Kapacitetsplanering 2025–2027

	2024	2025	2026	2027
LVU/Sol	564	700	750	750

4.2.2 Slutna ungdomsvården (LSU)

Under 2023 har efterfrågan inom LSU ökat dramatiskt jämfört med föregående år. Antalet vårddygn inom den slutna ungdomsvården (LSU) ökade med över 3 700 vårddygn eller 16 procent i förhållande till föregående år. Antalet domar och längden på påföljderna för barn och unga som dömts till slutna ungdomsvård har ökat påtagligt under 2023. I januari 2023 hade SiS drygt 50 barn och unga som avtjänade slutna ungdomsvård. I dag har över 100 barn och unga som avtjänar slutna ungdomsvård placerade, och enligt prognosen kommer uppemot 150 platser behövas under året och ytterligare 50 platser under 2025. Av de barn och unga som idag är dömda till LSU är över 40 procent dömda till alternativt försök till mord eller dråp. Den genomsnittliga strafftiden för dömda till slutna ungdomsvård har ökat med cirka två månader, vilket utgör en ökning med 17 procent.

För att kunna verkställa den slutna ungdomsvården och finansiera verksamheten har SiS vidtagit åtgärder genom att ställa om verksamhet, omdisponera anslagsmedel till LSU-verksamheten både 2023 och 2024. För att bekosta detta har anslagskrediten utökats och nyttjats.

Under 2023 har antalet platser inom LSU utökats från 81 till 103 platser. Ökningen har skett genom omställning av tre avdelningar från övrig ungdomsvård samt att LSU-uppdraget numera bedrivs på sex ungdomshem. Omställning till LSU platser har även fortsatt under 2024. SiS har utökats antalet LSU platser till 117 platser men samtidigt indikerar prognosticerat behov på att ytterligare omställning av 30 platser behöver göras under 2024.

Omprioriteringen av resurser har kraftigt påverkat SiS möjligheter att fortsätta arbetet med att utveckla och differentiera vården samt säkerställa en trygg och säker vård för barn och unga.

SiS kommer att behöva planera för fler verkställighetsplatser inom ramen för slutna ungdomsvård (LSU). Dels ser myndigheten en mer omfattande kriminell kontext hos våra målgrupper, vilket påverkar förutsättningar för vård och behandling. Antalet påbörjade häktningar av unga ökade under 2023 med den högsta noteringen för pojkar. Samtidigt indikeras trendbrott vad gäller häktade flickor som ökar kraftigt. Även antalet mord och dråp-misstänkta unga där åtal väckts ökar tydligt sedan 2017 och en oroande trend är den mycket kraftiga ökningen vad gäller 15-åringarna. Inga tecken ses för att utvecklingen är isolerad till enbart 2023.

Myndigheten behöver också ha beredskap för fler barn och unga per avdelning med behov av hög säkerhetsnivå. Behovet av fler platser bedöms också drivas av de skärpta straffskalorna, vilket bedöms få konsekvensen att fler döms till slutna ungdomsvård och att verkställighetstiderna blir längre. Regeringens åtgärder mot organiserad brottslighet kan också ge effekt på behovet av antal platser inom den slutna ungdomsvården.

I tabellen nedan framgår planerade platser för 2024 och SiS kapacitetsplanering inom LSU under 2025–2027.

Tabell 4.3 Kapacitetsplanering 2025–2027

	2024	2025	2026	2027
LSU	150	200	150	100

4.2.3 Missbruksvård

Under 2023 har efterfrågan på SiS platser minskat marginellt jämfört med föregående år. Antalet utskrivningar minskade under 2023 med 80 stycken medan den genomsnittliga vårdtiden ligger på motsvarande nivå som året innan.

Inom missbruksvården har samtliga klienter under 2023 kunnat anvisas en plats omedelbart. Platskapaciteten motsvarar nuvarande behov och det har även varit möjligt att differentiera utifrån målgrupp och vårdbehov.

Behov av planerade vårdplatser inom missbruksvården

Efterfrågan inom LVM har haft en nedåtgående trend i flera år och SiS har minskat antalet planerade platser de senaste tre åren. Bedömningen är att nuvarande platsbehov möjliggör en lägre platskapacitet inom missbruksvården och SiS kommer att minska platskapaciteten inom LVM under 2025–2026. Med anledning av platsbristen inom ungdomsvården har 11 platser ställts om från missbruksvård (LVM) till 7 platser ungdomsvård.

I tabellen nedan framgår planerade platser för 2024 och SiS kapacitetsplanering inom LVM under 2025–2027.

Tabell 4.4 Behov av vårdplatser missbruksvården

	2024	2025	2026	2027
LVM	335	315	315	330

5 Återrapportering av regleringsbrevsuppdrag – Prognos för utmönstring av påföljden sluten ungdomsvård

Ur regleringsbrev för Statens institutionsstyrelse 2024:

Statens institutionsstyrelse ska göra en prognos av platsåtgången och ekonomiska beräkningar för utmönstringen av påföljden sluten ungdomsvård med anledning av förslaget om ungdomsfängelser.

Prognosen ska innehålla en beskrivning av kostnader för nedläggning av verksamhet, vilka delar av verksamheten som planeras att nyttjas för ungdomsvården i övrigt samt vilken påverkan det har på kostnaden för verksamheten och kommunernas vårdavgifter.

Redovisning ska lämnas till Regeringskansliet (Socialdepartementet) i samband med budgetunderlaget den 1 mars 2024.

Det finns många osäkerhetsfaktorer som kan påverka prognosen för utmönstring av sluten ungdomsvård. Prognosen gällande platsbehovet utgår ifrån att 2023, som är ett exceptionellt år när det gäller LSU-verkställigheten, inte är ett undantag utan att utvecklingen fortsätter över tid.

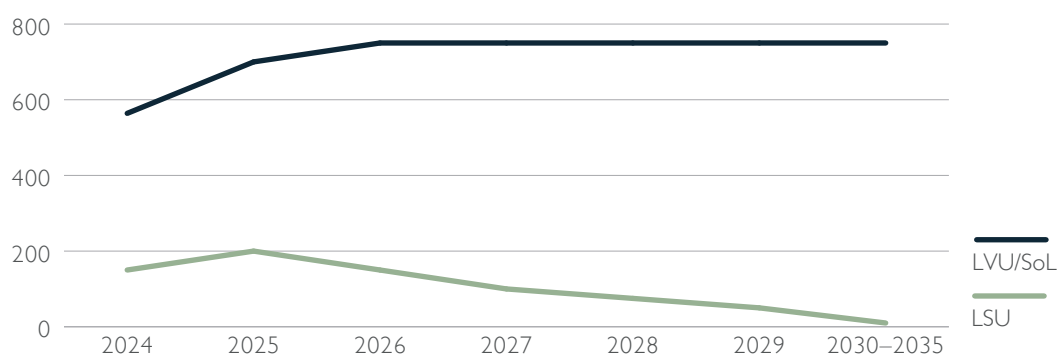
I prognosen över behov av platser inom ungdomsvården bedöms att SiS måste kunna upprätthålla en kapacitet på 150 platser inom sluten ungdomsvård under perioden 2024–2026 för att därefter minska från och med år 2027.

Utfasning sker ut successivt eftersom enligt prognosen bedöms att de mord/dråp-relaterade domarna ökar och binder upp kapacitet över tid där fler straff om fyra år bedöms dömas ut. Från och med år 2030 bedöms SiS behöva en kvarvarande beredskap med 10 platser. Enligt det förslag som lämnats av utredaren kommer enbart ytterst särskilda omständigheter föranleda placering med stöd av LSU hos SiS. Undantaget föreslås gälla "där den dömdes personliga förhållanden innebär att behovet av vård och omsorg är särskilt framträdande samtidigt som behovet av samhällsskydd inte är tydligt framträdande".

Hur detta ska bedömas i praktiken är oklart och därmed också vilka konsekvenser det skulle kunna innebära för den del av verkställigheten som i sådana fall skulle vara kvar hos SiS. Myndigheten bedömer dock, utifrån hur målgruppen och de individuella förutsättningarna ser ut idag, att det rör sig om ca 10 platser.

Övergången av LSU verksamhet till Kriminalvården med anledning av förslaget om ungdomsfängelser kommer inte påverka SiS totala behov av platskapacitet inom ungdomsvården. Platskapaciteten inom LVU/SoL kommer inte att kunna möta det prognosticerade platsbehovet fram till år 2028.

Utfasning av LSU verksamhet kommer inte att innebära nedläggning av platser utan omvandling av platser till LVU/SoL, eftersom det finns behov av platsutökning inom LVU/SoL för att kunna möta det prognosticerade behovet.

Diagram 5.1 Kapacitetsplanering 2025–2035 ungdomsvården**Prognos platser ungdomsvården****Ekonomiska konsekvenser**

De ekonomiska konsekvenserna med anledning av förslaget om ungdomsfängelser beskrivs i siffror i tabellerna nedan. Prognosen baseras utifrån förutsättningarna i platsprognosen. Både anslagsbehovet för slutna ungdomsvård och myndighetens totala anslagsbehov förväntas succesivt minska. SiS anslagsbehov 2030 förväntas vara 526 mnkr lägre jämfört med anslagsbehovet 2026. Detta trots att SiS planerar att omvandla LSU platser till LVU platser. Orsaken till anslagsminskningen trots oförändrad kapacitet är kopplat till SiS finansieringsmodell. En LSU plats kostar nästan tre gånger mer i anslag jämfört med en LVU plats.

Detta innebär samtidigt att påverkan på kommunernas vårdavgifter ökar och att myndigheten måste kompensera anslagsminskningen med ökade vårdavgifter.

I dagsläget bedömer inte SiS som ett troligt scenario eventuell avveckling av LSU hem. Detta dels med tanke på platsbristen inom LVU och dels med tanke på att SiS inte har någon hem som enbart bedriver slutna ungdomsvård.

Tabell 5.1 Anslagsbehov (mnkr)

	2026	2027	2028	2029	2030–2035
Anslagsbehov LSU	583	389	292	194	39
Anslagsbehov övrig verksamhet	1 872	1 890	1 890	1 890	1 890
Totalt anslagsbehov	2 455	2 279	2 182	2 084	1 929

Tabell 5.2 Förändring anslagsbehov 2027–2035 (mnkr)

	2027	2028	2029	2030–2035
Förändring anslagsbehov LSU	-194	-291	-389	-544
Förändring anslagsbehov övrig verksamhet	18	18	18	18
Totalt anslagsbehov	-176	-273	-371	-526

6 Kvalitet

I detta avsnitt görs en beskrivning och analys av utvecklingsområden som SiS behöver genomföra under budgetperioden för att kunna erbjuda vård och behandling med hög kvalitet och rättssäkerhet.

6.1 Differentiering

Differentiering av vårdbehov har ökat och bedöms fortsätta. SiS bedömning är att det finns ett stort behov av anpassad vård för barn och unga med omfattande psykosociala vårdbehov, ofta i kombination med psykiatriska behov och neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.

SiS har inrättat särskilt förstärkta avdelningar (SFA) för barn och unga med omfattande och särskilda behov på fyra ungdomshem och kommer att inrätta ytterligare en (SFA) avdelning under 2024. SFA avdelningar har högre personaltäthet, färre platser och anpassade lokaler. SiS medarbetare på dessa avdelningar har särskilda kunskaper om neuropsykiatri och arbetar utifrån habiliterande perspektiv för att ge utökade möjligheter till vård i mindre socialt stressande miljöer.

SiS ser att barn och ungas behov av vård med omfattande psykosociala vårdbehov, i ofta i kombination med psykiatriska behov och neuropsykiatriska funktionsnedsättningar kan tillgodoses i betydligt högre utsträckning i mindre barn- och ungdomsgrupper och förstärkta medarbetargrupper. Utvärdering av arbetet vid de särskilt förstärkta avdelningarna visar på positiva resultat bland annat i minskat våldsanvändning och minskat antal avskiljningar.

Under de kommande åren behöver SiS fortsätta anpassa och differentiera vården för att tillgodose barns och ungas vårdbehov på bästa. SiS har utvecklat ett vårdkoncept för barn och unga med särskilda tillsynsbehov (STB). Målgruppen är barn och ungdomar med komplex psykiatrisk samsjuklighet som framför allt karaktäriseras av utagerande beteende, ångest, självskadebeteende, personlighetsproblematik och antisocialitet samt en hög benägenhet av att använda våld. Dessa avdelningar kommer att arbeta med mindre grupper i lokaler som möjliggör att ha som mest fyra barn och unga i gemenskap. Målet är att ge en kvalitativ vård för dessa barn och unga och minska behovet av att tillfälligt tvingas stänga ner hela eller delar av avdelningar.

Arbetet med att starta upp STB-avdelningar har dock skjutits fram på grund av SiS begränsade finansiella resurser. Införandet av avdelningar för barn och unga med särskilt tillsynsbehov innebär förstärkt bemanning och ökade kostnader per plats. Kostnaden för en STB avdelning beräknas till 22 mnkr och platskostnaden ligger dubbelt så högt jämfört med en ordinarie avdelning. SiS behöver inrätta sju STB avdelningar för att kunna tillgodose vårdbehovet för olika målgrupper.

Det pågår även arbete med att utveckla vårdkedja, utslussning och eftervård inom både LVU och LSU. Behovet av en hållbar vårdkedja som innebär att öppna platser ska kunna tillhandahållas inom ramen för placeringen vid ett ungdomshem behöver säkras. För att kunna erbjuda en trygg vård och behandling på de öppna avdelningarna behöver antalet medarbetare öka, särskilt på natten och helgerna. I dagsläget saknar SiS finansiering för att kunna säkerställa en trygg och säker bemanning på de öppna avdelningarna och därmed utveckla vårdkedja, utslussning och eftervård. Kostnaden för ändamålet beräknas till cirka 39 mnkr, vilket innebär behov av anslagsförstärkning med 12 mnkr årligen.

SiS har sedan 2020 genomfört ett pilotprojekt på behandlingsavdelningar i två ungdomshem. Pilotprojektet multisystematisk institutionsvård (MSI) utgår ifrån en forskningsbaserad modell för institutionsvård och handlar om att pröva ett formaliserat sätt att organisera och resurssätta arbe-

tet på behandlingsavdelningar. Under 2022 har projektet utvärderats och resultatet visar på positiva resultat bland annat uppgav flickor i pilotprojektet att de känt sig mycket tryggare jämfört med jämförelsegruppen och även familjearbetet i pilotprojektet uppskattades. MSI modellen innebär förstärkt bemanning på avdelningen samt familj och nätverksbehandlare. SiS kommer under 2024 att införa MSI modellen på ytterligare fem ungdomshem och planen är att införa MSI på myndighetens samtliga behandlingsavdelningar inom ungdomsvården.

Inom myndigheten har uppmärksammats att gruppen flickor har högre avskiljningstal och i högre grad rapporterar upplevd otrygghet under placeringstiden än vad pojkar gör. Förekomsten av både självskaðebeteende och suicidförsök är också högre hos flickor än hos pojkar. SiS har gjort en samlad flicksatsning som innebär att avdelningar med uppdrag att behandla målgruppen får ett minskat antal platser och bibehållen medarbetargrupp. Att minska antalet platser på avdelningar har syftat till att stärka personaltätheten och att minska gruppstorleken och på så sätt öka förutsättningarna för att bättre kunna möta behoven hos gruppen flickor, och därigenom minska avskiljningstal och vård i enskildhet.

Mindre grupper och bibehållen medarbetargrupp har visat på goda resultat inom den upplevda tryggheten både hos placerade och medarbetare. Inför 2024 utökas flicksatsningen för yngre flickor.

Det kommer dock krävas ytterligare insatser för att förbättra vården och behandlingen för flickor som medför ökade kostnader per plats. Inspektionen för vård och omsorg (IVO) har gjort en förstärkt tillsyn av ungdomshem där flickor vårdas och konstaterat att vården behöver förbättras på ungdomshemmen i flera avseenden³.

SiS utreder även möjligheterna att erbjuda TFCO (Treatment Foster Care Oregon) till ett antal strategiskt utvalda ungdomshem och har även påbörjat ett samarbete med Skyddsvärnet. TFCO är en form av förstärkt familjevård och har sin grund i social inlärningsteori. TFCO syftar till att främja skyddsfaktorer som stödjande vuxenrelationer och positiva sociala aktiviteter. I dagsläget används TFCO som behandlingsmetod vid ett ungdomshem. SiS återkommer om kostnadsredovisning efter genomförd utredning.

6.2 Kompetensförsörjning

Kompetensförsörjningen är en central fråga att lösa för att klara uppdraget att anvisa plats till barn, unga och vuxna. Omfattande satsningar avseende kompetensförsörjning har vidtagits under 2023 vilket resulterat i fler tillsvidareanställda och en breddad grundkompetens inom viktiga områden som möjliggör en långsiktig kompetensförsörjning. SiS har även gjort en lönesatsning inom yrkesgruppen behandlingsassistenter, behandlingspedagoger och behandlingssamordnare under 2023. Därutöver har en löneprioritering gjorts för enhetschefer och sjuksköterskor under året, grupper som är svåra att såväl rekrytera som att behålla.

Trots att antalet tillsvidareanställda ökat, har det ändå förekommit att vissa avdelningar behövt hållas stängda under perioder på grund av svårigheter att bemanna verksamheten fullt med rätt kompetens.

SiS har under en längre tid haft svårigheter att rekrytera medarbetare med rätt kompetens även om läget har förbättrats något under det senaste halvåret. För att klara arbetet med att attrahera och rekrytera medarbetare och minska risken för att behöva stänga platser har SiS gjort en strategisk förstärkning av HR-kapaciteten på alla ungdoms- och LVM-hem. Satsningen har resulterat i en förstärkning av det lokala systematiska arbetet med centrala HR-processer som arbetsmiljö, kompetensbaserad rekrytering samt stöd i implementering och uppföljning av riktlinjer.

3 Tillsyn av SiS särskilda ungdomshem 2021–2022. Redovisning av regeringsuppdrag S2021/03345.

SiS grundutbildning är från och med 2023 fullt ut implementerad. Översynen av SiS grundutbildning visar att lokala insatser för visstidsanställda behöver kompletteras med nationella insatser, mot bakgrund av fortsatt behov av en hög andel vikarier och visstidsanställda. SiS har även identifierat ett behov av kompetensutvecklingsinsatser som tydligare integrerar mänskliga rättigheter, barnrättsperspektivet, rollen som statsanställd och säkerhetsperspektivet i färdighetsträningen, för att säkerställa medarbetarnas professionella förhållningssätt.

Utvecklingen av grundutbildningen har även som mål att i större utsträckning nyttja digitala resurser för att stötta ett kontinuerligt lärande och underlätta kompetensutveckling på lokal nivå. Genom att i ökad utsträckning möjliggöra utbildning både i form av läroledd distansutbildning och förinspelade utbildningar ökar medarbetarnas möjligheter att genomföra utbildning när det lämpar sig.

SiS planerar även att bygga upp en obligatorisk fortsättningsutbildning för alla klientnära medarbetare under en 5 års period. Detta medför ytterligare kostnader om personal ska kunna gå ifrån för regelbunden vidareutbildning och bemanningen ska vara stabil över dagen.

Arbetsmiljöarbetet har stärkts genom en ny arbetsmiljöpolicy och både personalomsättningen och sjukfrånvaron har minskat under 2023. Denna positiva utveckling i kombination med att andelen tillsvidareanställda medarbetare i klientnära verksamhet har ökat visar att myndigheten arbetar i rätt riktning för att skapa en god och trygg arbetsmiljö. Samtidigt har antalet årsarbetare med timlön ökat, vilket ger en indikation om att myndigheten behöver fortsätta det pågående arbetet att öka andelen tillsvidareanställda och arbetet med att behålla medarbetare. Många ungdoms- och LVM-hem är fortsatt beroende av en hög andel timanställda för att klara akuta bemanningsproblem.

Ett arbete med ett nytt arbetstidsavtal och enhetliga scheman har påbörjats, för att öka likvärdigheten mellan hemmen. Målet är att samtliga ungdoms- och LVM-hem ska ha likvärdiga och ändamålsenliga scheman som utgår från verksamhetens behov och uppdrag samt ett fokus på medarbetarens arbetsmiljö och förutsättningar för balans mellan arbete och fritid.

6.3 Likvärdigt organiserade ungdoms- och LVM-hem

De senaste åren har myndigheten sett över och utvecklat organisationen, med fokus på "ett SiS" och en ledning, styrning och uppföljning som skapar förutsättningar att arbeta mer likvärdigt, effektivt och rättssäkert. En ny organisation för huvudkontoret trädde i kraft 1 januari 2023 och därefter påbörjades ett arbete med att se över hemmens organisation. Genom att likvärdigt organisera hemmen kommer vi att få bättre förutsättningar att leda och styra verksamheten på ett effektivt sätt inom alla nivåer. Det ska inte spela någon roll på vilket ungdoms- eller LVM-hem barn, unga eller klienter placeras, de ska få samma förutsättningar till förändring och samma professionella bemötande överallt.

Det pågår ett arbete med att utarbeta ett förslag kring hur hemmen ska organiseras och bemannas. Målet är bättre förutsättningar för att bedriva en robust, professionell och flexibel verksamhet med god kvalitet dygnet runt under årets alla dagar. Idag är organisation och bemanning inte fullt ut anpassad till det komplexa uppdraget SiS har. Avsikten är att alla ungdoms- och LVM-hem ska påbörjat implementering av den nya organisationen under 2025.

I dagsläget bedöms insatserna för att likställa hemmens organisation uppgå till minst 300 mnkr och det ökade anslagsbehovet för att finansiera normering av ungdoms- och LVM-hem uppgår till minst 100 mnkr årligen för 2025–2027. SiS återkommer om slutlig kostnadsredovisning efter genomfört utredning.

De förslag som framförallt bedöms innebära ökade kostnader syftar till att öka tryggheten och säkerheten på hemmen genom att stärka närvaron av arbetsledning på kvällar och helger. SiS bedriver verksamhet dygnet runt, men har idag chefer och arbetsledning på plats enbart under kontorstid, med undantag för ungdomshemmen med högsta säkerhetsklass. Incidenter och allvarliga händelser

inträffar i stor utsträckning på kvällar och helger. SiS ser ett stort behov av att stärka arbetsledningen på plats på kvällar och helger för att skapa en trygg och säker vård och arbetsmiljö. Under 2022 infördes operativa ledare dygnet runt på två av ungdomshemmen med högsta säkerhetsklass och myndigheten ser behov av att införa operativa ledare på samtliga ungdoms- och LVM-hem.

Myndigheten ser även behov av att stärka arbetsledningen kopplad till varje avdelning. För att kunna genomföra uppdraget med hög kvalitet och rättssäkerhet är det avgörande att skapa trygga och stabila medarbetargrupper. Positiva effekter har kunnat påvisas både avseende vård- och behandlingsmiljön samt arbetsmiljön genom att organisera avdelningar med en enhetschef som till sitt nära stöd har en behandlingssekreterare och en daglig ledare⁴. Enhetschefen är chef med det övergripande verksamhets-, personal- och budgetansvaret. Behandlingssekreteraren ansvarar för att samordna och planera barn, unga eller klienternas vård och behandling. Daglig ledaren ingår i avdelningens arbetsgrupp, med ett särskilt ansvar att planera och operativt leda och fördela det dagliga arbetet inne på avdelningen, samt att vägleda och stärka medarbetarnas förmåga till ansvar och samarbete. Daglig ledaren blir genom sin närvarande roll en viktig kulturbärare och ska stödja enhetschefen att främja ett professionellt förhållningssätt och ge medarbetare det stöd de behöver i vardagen.

⁴ Benämningen på rollen är under arbete.

7 Trygghet och säkerhet

Tryggheten för de barn, unga och klienter som vårdas på SiS är en högt prioriterad fråga för myndigheten. Omfattande insatser för att säkerställa en trygg och säker vårdmiljö och arbetsmiljö har genomförts under 2023. En enhetlig larmorganisation har införts, fler medarbetare har kompetens i konflikthantering, hanteringen av skalskyddsnycklar har normerats och processen inför beslut om utevistelse har förbättrats, bland annat genom att kollegiebedömningar har införts för vissa målgrupper.

Resultatet inom flera centrala områden har förbättrats. Avskiljningar, avvikningar samt våld mot medarbetare har minskat. Det har skett en minskning av hot och våld mellan placerade inom missbruksvården och inom ungdomsvården ligger det i paritet med förra året, trots kraftigt ökade vårdtagn inom både LVU och LSU.

Arbetet med barns, unga och klienters rättigheter har stärkts. En fristående, central klagomålsfunktion är driftsatt i februari 2024. En obligatorisk utbildning om mänskliga rättigheter har införts för alla nya tillsvidareanställda. Inom SiS råder nolltolerans för alla former av otillbörliga relationer och åtgärder för att förhindra sexuella övergrepp har stärkts genom tydligare normering och utbildning. Myndigheten har tagit fram en handlingsplan för arbetet med att förhindra förekomsten av otillbörliga relationer som omfattar åren 2023–2025.

Sedan den 1 januari 2023 ska alla nyanställda medarbetare i klientnära arbete, innan tjänstgöring- en påbörjas, genomföra en introduktionsdag i konflikthantering. Konflikthanteringsutbildningen syftar till att utveckla deltagarnas säkerhetsmedvetenhet och praktiska färdigheter i att förebygga, bemöta och hantera konflikter på den egna arbetsplatsen, för att därmed bidra till ökad trygghet och säkerhet i såväl vårdmiljö som arbetsmiljö.

Myndigheten har fortsatt att vidta säkerhetshöjande åtgärder såsom uppförande av nya perimeter-skydd, slussar och nya byggnader på flera ungdoms- och LVM-hem, i synnerhet på de ungdomshem som ska rustas till högsta säkerhetsklass. Två ungdomshem kommer att klassificeras under första kvartalet 2024 och beslut om tillfälliga säkerhetsklasser på avdelningar på två ungdomshem har redan fattats. Planering pågår för att under 2024 kunna fatta beslut om tillfälliga säkerhetsklassningar på samtliga ungdoms- och LVM-hem.

Flertalet tekniska säkerhetsåtgärder har implementerats under året, bland annat utökad centraliserad loggning, utökad övervakning av IT-system, nätsegmentering, översyn av webbfilter och införandet av tvåfaktorsautentisering på datorer och hårdning av dator-klienter och servers. Även om myndigheten redan har implementerat en del tekniska säkerhetsåtgärder så ger den snabba teknik-utvecklingen av sensorer och digitala staket möjlighet att ytterligare öka säkerheten och tryggheten på ungdoms- och LVM-hemmen. Samtidigt innebär det också att resursbehovet vid arbetsmoment som idag kräver hög personalnärvaro minskar.

Under 2023 har tjänstekläder införts på majoriteten av ungdoms- och LVM-hem. Återstående ungdoms- och LVM-hem inför tjänstekläder under februari 2024. Detta är en del i det förebyggande arbetsmiljö- och säkerhetsarbetet. Syftet är att stärka och tydliggöra medarbetarnas profession och tjänstemannaroll gentemot barn, unga, klienter, andra myndigheter och besökare. Tydlighet kring vem som arbetar på SiS bidrar även till en trygghet, både för dem som vårdas och för medarbetarna.

SiS bedömning är att tryggheten och säkerheten har stärkts men behovet av att stärka den tekniska och fysiska säkerheten är fortsatt stort. Det finns även viktiga utvecklingsbehov för att öka tryggheten för de yngre flickorna och fokus under budgetperioden kommer att vara att fortsätta de utvecklingsinsatser som genomförts och som bedöms ge positiv effekt för tryggheten för målgruppen. Det är också prioriterat att fortsätta det säkerhetsarbete som bedrivs och som visat resultat för att minska risken för våld när tungt kriminella med stort våldskapital döms till sluten ungdomsvård.

8 SiS ekonomi

SiS finansiering

SiS grundfinansiering i budgetunderlaget utgörs av ett anslag med två anslagsposter. Anslagspost 1 utgår ifrån grundfinansieringen där 31 procent av ungdomsvården enligt LVU och missbruksvården enligt LVM finansieras av anslag. Återstående 69 procent finansieras av avgiftsintäkter från kommuner. Anslagspost 2 är avsedd att till 100 procent finansiera verkställigheten av sluten ungdomsvård enligt LSU.

Ekonomiskt resultat

Verksamheten har under 2023 kännetecknats av en hög efterfrågan inom hela ungdomsvården och i synnerhet inom sluten ungdomsvård (LSU). Det ekonomiska resultatet har präglats av ökat underskott inom den avgiftsbelagda verksamheten och samtidigt har anslagskrediterna utnyttjats nästintill fullt. Myndighetens ackumulerade underskott har ökat med cirka 25 miljoner kronor medan cirka 92 mnkr av anslagskrediterna har nyttjats.

Utnyttjandet av anslagskrediterna är i hög grad kopplat till den ökade efterfrågan inom sluten ungdomsvård (LSU) samt en stärkt bemanning inom övriga kärnverksamheten för att kunna garantera en trygg och säker vård. För att kunna verkställa den slutna ungdomsvården (LSU) och finansiera verksamheten har SiS vidtagit åtgärder genom att ställa om verksamhet och samtidigt har 47 mnkr omaliserats under året mellan anslagspost 1 och anslagspost 2.

Finansieringsmodellens konstruktion har förstärkt effekterna på anslagskrediterna eftersom sluten ungdomsvård är helt anslagsfinansierad och ett vårddygn inom LSU kostar tre gånger så mycket i anslag jämfört med ett vårddygn inom LVU som finansieras med både anslag och avgifter.

Anslaget för subventionen (Ap3) har nyttjats fullt ut under året. Kommunernas avgifter har subventionerats med 27 procent och anslaget för subventionen har inte kunnat täcka hela det subventionerade beloppet. Detta som ett resultat av att utfallet vårddygn under året varit högre i förhållande till planerade vårddygn och myndigheten har behövt finansiera subventionerade avgifter inom den avgiftsbelagda verksamheten med 44 mnkr utöver tilldelad anslag.

Verksamhetens finansiering

SiS bedömning är att anslaget måste förstärkas under perioden 2025–2027. I tabellen nedan redovisas de föreslagna anslagsnivåerna för respektive år under budgetperioden.

Tabell 8.1 Verksamhetens finansiering (tkr)

	2023 Utfall	2024 Prognos	2025 Beräkning	2026 Beräkning	2027 Beräkning
Anslag					
Utgiftsområde 9					
Anslag – anslagspost 1	1 215 891	1 399 276	1 672 482	1 872 276	1 890 276
Anslag – anslagspost 2	328 713	583 000	777 000	583 000	389 000
Anslag – anslagspost 3	484 000	484 000			
Summa anslag	2 028 604	2 466 276	2 449 482	2 455 276	2 279 276
Avgiftsinkomster som disponeras					
Vårdavgifter	1 989 175	2 087 000	3 394 766	3 801 371	3 837 000
Summa avgiftsinkomster som disponeras	1 989 175	2 087 000	3 394 766	3 801 371	3 837 000
Övriga inkomster som disponeras					
Bidrag	17 430	20 000	20 000	20 000	20 000
Finansiella intäkter	2814	2500	2000	2000	1500
Övriga inkomster	6 943	7 000	7 000	7 000	7 000
Summa övriga inkomster	27 187	29 500	29 000	29 000	28 500
Total finansiering	4 044 966	4 582 776	5 873 248	6 285 647	6 144 776

Verksamhetsinvesteringar

Investeringar i anläggningstillgångar och lån i Riksgäldskontoret

Investeringsbehovet inom verksamheten kommer fortsätta vara stort. SiS föreslår därför att låneramen uppgår till 220 miljoner kronor för perioden 2025–2027.

Räntekonto med kredit i Riksgäldskontoret

SiS anholder om att få behålla nuvarande räntekontokredit på 218 309 tkr.

Anslagssparande/Anslagskredit på ramanslag

SiS bedömer att storleken på både anslagssparandet och anslagskrediten bör ligga på 3 procent.

Tabell 8.2 Verksamhetsinvesteringar

	2023 Utfall	2024 Prognos	2025 Beräkning	2026 Beräkning	2027 Beräkning
Immateriella investeringar					
Datasystem, rättigheter m.m.	0	0	0	0	0
Maskiner, inventarier och installationer	23 671	40 000	40 000	40 000	30 000
Byggnader, mark och annan fast egendom	39 956	50 000	50 000	40 000	40 000
Övriga verksamhetsinvesteringar	0	0	0	0	0
Summa verksamhetsinvesteringar	63 627	90 000	90 000	80 000	70 000
Finansiering					
Lån i Riksgäldskontoret (2 kap. 1 § kapitalförsörjnings-förordningen)	65 897	90 000	90 000	90 000	90 000
Bidrag (2 kap. 3 § kapitalförsörjnings-förordningen)	0	0	0	0	0
Finansiell leasing (2 kap. 5 § kapitalförsörjnings-förordningen)	0	0	0	0	0
Anslag (efter medgivande av regeringen)	0	0	0	0	0
Summa finansiering	65 897	90 000	90 000	80 000	70 000

Tabell 8.3 Låneram och verksamhetsinvesteringar

	2023 Utfall	2024 Prognos	2025 Beräkning	2026 Beräkning	2027 Beräkning
IB lån i Riksgäldskontoret	112 154	128 111	163 111	193 111	208 111
Nyupplåning (+)	65 897	90 000	90 000	80 000	70 000
Amorteringar (-)	-49 940	-55 000	-60 000	-65 000	-70 000
UB lån i RGK	128 111	163 111	193 111	208 111	208 111
Beslutat/föreslagen låneram	190 000	190 000	220 000	220 000	220 000
Ränteutgift	115	150	160	180	200
Summa amorteringar och ränteutgifter	50 055	55 150	60 160	65 180	70 200
Finansiering av räntor och avskrivningar					
– utgiftsområde 09, anslag 04 006 ap 1	15 517	17 097	18 650	20 206	21 762
– avgifter	34 538	38 053	41 510	44 974	48 438
Summa finansiering	50 055	55 150	60 160	65 180	70 200

Tabell 8.4 Räntekontokredit (tkr)

	2023 Utfall	2024 Prognos	2025 Beräkning
Maximalt utnyttjad räntekontokredit under året	142 307	170 000	180 000
Minsta behållning på räntekontot under året			
Behållning på räntekonto i Riksgäldskontoret	0	0	0
Räntekontokredit i Riksgäldskontoret			
Beslutat/föreslagen låneram	218 309	218 309	218 309

